

Р. Сәтімбеков Р. Әлімқұлова

Танымдық
Қызықты!

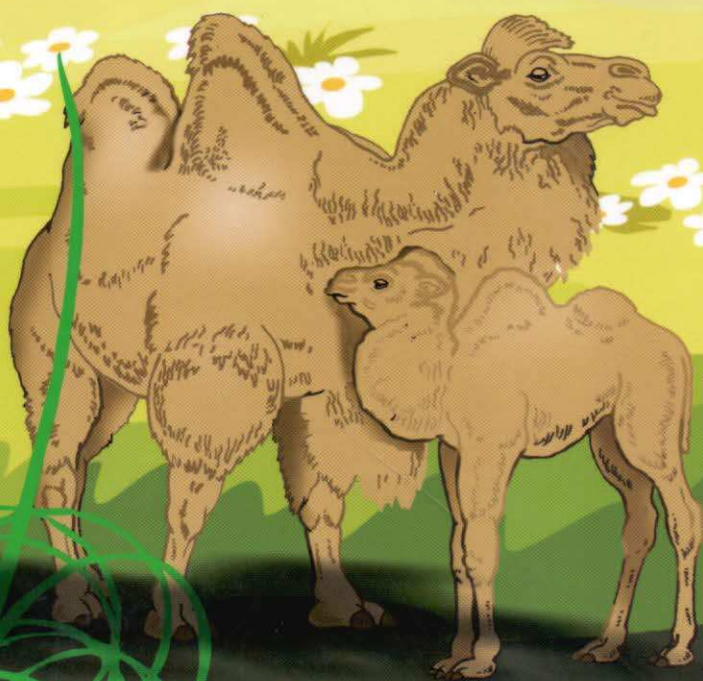
У 2011

6284к

ҚЫЗЫҚТЫ БИОЛОГИЯ

ЖАНУАРЛАР
ӘЛЕМІ

Төрт түлік

Р. Сәтімбеков Р. Әлімқұлова

*Шаймас
БаспаҮні*

Алматы 2011

Алғы сөз	3	Шопан атаға арналған бата.....	60
Төрт түлік – халық қазынасы	4	Сексек атаға арналған бата	60
Төрт түліктің шығу тегі туралы ұлттық ұғымдар ...	5	Төрт түліктің жас ерекшеліктеріне	
Төрт түлік және ата кәсіп.....	6	байланысты атаулар	53
Төрт түліктің негізгі қасиеттері	8	Жылқы түлігінің атаулары	53
Жабайы жануарлар және оларды		Түйе түлігіне қатысты атаулар	54
қолға үйрету	10	Айыр өркешті түйе (айыр түйе) атаулары.....	54
Тегі жабайы жануарлар болған төрт түлік.....	10	Сиыр түлігіне қатысты атаулар.....	55
Тарпан – жабайы түз тағысы.....	10	Қой түлігіне қатысты атаулар.....	56
Керқұлан – кең даланың жабайы жылқысы	11	Ешкі түлігіне қатысты атаулар	57
Жылқы алғаш рет қазақ жерінде		Жылқы – төрт түліктің патшасы	58
қолға үйретілген	13	Жаңылтпаштар	60
Тур – сиырдың жабайы тегі	15	Жылқы – желден жүйрік жануар	60
Қойдың жабайы тегі – арқар мен арғалы	16	Жылқының тісіне қарап жасын ажырату	63
Ешкінің жабайы тегі – тауешкі	17	Абсент тұлпары арулап жерленген	63
Төрт түлікке қатысты жалпы атаулар	18	Құлагерге ескерткіш қайта орнатылды.....	64
Төрт түлік және ұлттық өлшемдер.....	19	Сары қымыз сабада сақталады.....	66
Бәсіре – балаға арнайы атап берілетін мал.....	20	Қымызмұрындық – ежелгі дәстүр	67
Малдың сүті – өмірдің құты	21	Қымыздың түрлері	67
Аталар сөзі – ақылдың көзі	22	Құрғақ қымыз дегенді естігендерің бар ма?.....	69
Қазына болмас жылқыдан асқан	22	Гиннестер кітабына қазақтың	
Жолаушының сынауы	22	қазысы да тіркелген	70
Көлік пен сауынға берілген баға	22	Өлемде теңдесі жоқ алып қазы	70
Ешкі дауы.....	22	Түйе – түлік төресі	72
Ешкі мүйізінен жасалған шақшаның құны	23	Түйе жайындағы қазақтың	
Қазақ халқының өміріндегі		мақал-мәтелдері.....	75
төрт түліктің маңызы	24	Жаңылтпаш	76
Неге «бес түлік емес, төрт түлік?».....	24	Түйеге қатысты жұмбақтар.....	76
Ас адамның арқауы	24	Түйе – қасиетті түлік	76
Төрт түлік көшпелі қазақтың киге киімі		Түйе нәліктен киелі?	78
болған	27	«Шаңырақ түйе» деген не?	79
Төрт түлік көшпелі қазаққа баспана		«Түйекиік» деген қандай жануар?	79
болған	28	Желмая – қасиетті түйе	79
Төрт түлік өнімдерінен жасалатын		Түйенің терісі де бағалы.....	79
төсеніштер мен ыдыстар	29	Түйе шудасы да шипалы.....	80
Ыдыстар	30	Шұбат – шипалы сусын, құнарлы тағам	81
Баспана мен ыдыстарға қатысты		«Софмайя» – шұбаттан жасалған	
қосымша заттар.....	30	нәрлі сусын	81
Қазақ халқына төрт түлік жанға шипа,		Түйе жарыс – табыстың көзі	82
дертке дауа болды	31	«Сұлу түйе» – жарысы	83
Сырқатты ешкімен емдеу.....	31	Сиыр – төрт түліктің сыйлысы	84
Түйе де дертке дауа, жанға шипа.....	32	Сиыр сүтінің құрамы (пайыз есебімен)	85
Жылқы жануары да ауруға шипа.....	32	Сиыр жайындағы қазақтың	
«Ірі қара» деп аталатын сиыр сүтінің		мақал-мәтелдері.....	85
емдік қасиеті	33	Сиыр малының негізгі тұқымдары	86
Төрт түлікке қажетті бұйымдар	34	Сиырды сыйлай білетін ел	90
Қамшы – қасиетті бұйым	34	Музыка тыңдаған сиырлар сүтті көп береді.....	90
Ер-тұрман жабдықтары	34	Қой мен ешкі түлігі (ұсақ малдар)	91
Төрт түлік – елге көлік.....	36	Қой жайындағы мақал-мәтелдер	91
Төрт түлік ауа райын болжай білген.....	36	Мал өсірсең қой өсір.....	92
Төрт түлік аурулары.....	38	Еділбай қойы – еліміздегі ежелгі тұқым.....	94
Төрт түлікті күтіп-балтау	39	Арқар-меринос қойының атағы	
Төрт түліктің пірлері.....	41	өлемге өйгілі	94
Төрт түлік және оларға арналған баталар	41	Қаракөл елтірісі – бағалы байлық.....	95
Қамбар атаға арналған бата	41	Қозы – қойдың төлі екен.....	96
Ойсылқара атаға арналған бата.....	42	Қозының еті – жеңсік ас.....	97
Зеңгібабаға арналған бата:	42		

«Шашыратқы» – қойға қатысты		Текті тұлпарларға ескерткіш орнатылады	113
ұлттық ғұрып	97	Үй жануарларының негізгі мәдени	
«Қой басты» деген ежелгі ұлттық дәстүр	97	орталықтары	114
«Қорықтық» – ұлттық тағам	98	Қостанай өңірінде қара ала сиырға ескерткіш	
Қой сирағында қанша сүйек бар?	98	орнатылды	116
Ешкіні де естен шығармайық	98	Ғұмырын қымызды зерттеуге	
Ешкі де қасиетті мал	100	арнаған ғалым	116
Асыл тұқымды ешкі – елдің ырысы	100	Аттың тектілігін сыншылар ғана	
Ешкі сүтінің емдік қасиеті	101	анықтай алады	117
Ешкі ішегінен домбыра ішегі		Еліміздің оңтүстік өңірінде қойдың жаңа тұқымы	
қалай жасалады?	102	шығарылды	119
Ешкі сүтінен өте дәмді балмұздақ		«Асылтүлік» – еліміздегі мал тұқымын	
жасалады	102	асылдандыру орталығы	120
Ангор – асыл тұқымды ешкі	103	Қазақтың ақбас сиыры – табыстың көзі	120
Ата салтың – халықтық қалпың	108	Қазақша ет – сыйлы қонақтың кәдесі	121
Ұрпақтарға ұлағат арнаған абыз ата	108	Ағаш аяққа сүт пісіруге бола ма?	122
Мал өсірушілерге	110	Жаубүйрек деген қандай тағам?	123
Дегене – ұлттық көне дәстүр	110	Қой мерекесі күні	123
“Жиенқұрық” – нағашыларға сын	110	Сұлу жылқылар конкурсы	123
“Ақсарыбас” – көне наным-сенімнің көрінісі	111	«Ат күші» деген ұғым нені білдіреді	124
“Той малы” – көне ұлттық дәстүр	111	Иппотерапия дегеніміз не?	124
“Түйе шешу” – ежелгі дәстүрлік ойын	111	Тапсырмалар мен жұмбақтардың	
“Нариген” деген күй қалай шықты?	112	жауаптары	126
Көкпар – халқымыздың ұлттық ойыны	112	Пайдаланылған әдебиеттер	127